

Dzieje biurokracji
tom VI

Przemysław Marcin Żukowski
(Uniwersytet Jagielloński)

**Od profesora do urzędnika. Sekretarze Uniwersytetu Jagiellońskiego
w Krakowie w drugiej połowie XIX i w początkach XX wieku**

Według stanu Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w 1864 r.:

Kancelaryą zaś Uniwersytetu złożoną z dwóch urzędników niższych i dwóch pedlów zarządzał pod kierownictwem Rektora Sekretarz Uniwersytetu, podówczas (od roku 1855) dr Ferdynand Józef Weigel, który jednak już w lecie 1865 roku opuścił tę posadę i został Sekretarzem Izby Handlowej, potem adwokatem krajowym, posłem na Sejm i do Rady Państwa, a wreszcie Prezydentem Miasta Krakowa. Miejsce zaś jego zajął jako Sekretarz Uniwersytetu p[an] Hilary Hankiewicz¹.

Kancelaria Rektora i Senatu Akademickiego oraz Wydziału Prawa znajdowały się w ówczesnym Collegium Iuridicum². Kancelarie pozostałych trzech wydziałów były zlokalizowane w innych miejscach, a mianowicie: Teologicznego – od 1866 r. w Collegium Minus, Lekarskiego w Collegium Phisicum (prócz klinik i zakładów), a Filozoficznego – częściowo w Collegium Minus oraz w Collegium Phisicum (bez Obserwatorium Astronomicznego i Ogrodu Botanicznego)³.

Z przytoczonego na wstępie cytatu wyciągnąć już można kilkanaście, dość istotnych wniosków. Po pierwsze, sekretarz podlegał bezpośrednio rektorowi. Pamiętajmy tylko, iż ówczesna kadencja rektora wynosiła jeden rok i siłą faktu zwrot „pod kierunkiem” musimy rozumieć trochę mniej wyraziście. Na potwierdzenie tego faktu możemy zacytować fragment bardzo ładnego pisma ustępującego Rectora Magnificusa Franciszka Ksawerego Kasparka

Kończąc z dniem dzisiejszym [22 września 1889 r. – PMŻ] urzędowanie jako Rektor Jagiellońskiego Uniwersytetu poczuwam się do miłego obowiązku złożyć wszystkim członkom Kancelaryi Uniwersyteckiej za ich gorliwą pracę i zawsze chętnie

---

¹ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego od r. 1864 do r. 1887 i obraz jego stanu dzisiejszego wraz z rzeczą o rektorach od czasów najdawniejszych*, Kraków 1887, s. 8

² Tamże, s. 9. Por. S.A. Sroka, M. Szyma, A. Betlej, A. Dworzak, W. Bałus, *Collegium Iuridicum*, Kraków 2015.

³ Tamże, s. 9-10. Por. D. Niemiec, M. Styarzyński, *Collegium Minus*, Kraków 2015. M. Stinia, *Uniwersytet Jagielloński w latach 1871-1914. Modernizacja procesu nauczania*, Kraków 2014.

a sumienne poparcie, które doznawałem w ciągu mego urzędowania, niniejszem jak najszczerze podziękowanie⁴.

Po drugie, trzeba wyjaśnić czym tak de facto była kancelaria uniwersytecka. Ówczesnie – jeżeli chodzi o cały wiek XIX i początki XX wieku – należy rozumieć, że chodzi o sekretariat rektora i Senatu Akademickiego, którego sekretarz był kierownikiem (dyrektorem). Cztery istniejące fakultety posiadały własne kancelarie⁵, pozostające pod nadzorem – corocznie zmieniającego się – dziekana i sekretarza uniwersyteckiego. I trzecie, na końcu lecz nie najmniej ważne, każdorazowy sekretarz uniwersytecki był również kierownikiem (czy dyrektorem) Archiwum Uniwersytetu, czyli uniwersyteckim archiwariuszem. Zgodnie z instrukcją z 6 czerwca 1851 r. „każdoczesny sekretarz uniwersytetu pełnił automatycznie obowiązki archiwariusza, do którego należy czuwanie nad całością archiwum i jego porządkiem”⁶. Tu trzeba zaznaczyć, iż jak było w przypadku zależności rektor-sekretarz, nad archiwum pieczę miał pierwszy kancelista jako podarchiwariusz⁷.

***

W połowie XIX wieku, po likwidacji Wolnego, Ścisłe Neutralnego Wolnego Miasta Krakowa, rozpoczęło się wprowadzanie norm prawnych obowiązujących w monarchii habsburskiej. Wśród rozporządzeń natury organizacyjnej jakimi został objęty Uniwersytet Jagielloński znalazły się i takie, które dotyczyły uczelnianej administracji. Wzorem wcześniejszych rozwiązań sekretarz będący jednocześnie opiekunem Archiwum stał na czele kancelarii Senatu.

Dnia 28 października 1851 r. Senat Akademicki zwrócił się do Rady Administracyjnej – jeszcze na druku pisma widniało: Wielkie Księstwo Krakowskie – aby pozostawiono Jędrzeja (Andrzej) Czapotowicza na posadzie sekretarza uniwersyteckiego. Niestety „[...] dnia 14 maja 1852 r. tknięty paraliżem życia dokonał”⁸ i – przypominając fakt również śmierci Piotra Fijkowskiego – kancelaria uniwersytecka znalazł się niemalże bez obsady. Dla zobrazowania sytuacji, ówczesny skład Kancelarii Uniwersytetu Jagiellońskiego przedstawiał się następująco: 1) sekretarz mający jednocześnie dozór nad Archiwum; 2) Dziennikarz i podarchiwariusz, który od dwóch lat – wg stanu na 1852 r. – pełnił obowiązki kwestora; 3) Kancelista-ekspenient; 4) drugi kancelista przydzielony z byłego dozoru szkół początkowych⁹.

⁴ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego [dalej: AUJ], S II 591, Sekretarz uniwersytetu, pismo F.K. Kasparka z 22 IX 1889 r.

⁵ Wydział Prawa na posiedzeniu Kolegium Profesorów 4 X 1847 r. sekretarzem fakultetu wybrał Ignacego Hammera podówczas zastępcę (suplenta) profesora na katedrze dawnego prawa polskiego. Por. AUJ, WP I 45, Kancelaria i archiwum Wydziału Prawa, sekretarz Wydziału i Pedel, pismo z 6 X 1847 r. Stan kancelarii Wydziału Lekarskiego był oplakany, a używanie pomieszczeń wiązało się nawet z ryzykiem utraty zdrowia. Por. AUJ, WL II 96, Kancelaria Wydziału. O kancelariach pozostałych fakultetów: WT II 36, Kancelaria Wydziału; WP II 106, Kancelaria Wydziału; WF II 71, Kancelaria Wydziału.

⁶ J. Zieliński, *Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w okresie 1849-1900*, [w] *Historia Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. H. Barycz, Kraków 1965, s. 77.

⁷ Tamże.

⁸ AUJ, S II 591, Sekretarz uniwersytetu, pismo z 26 V 1852 r. Por. tamże, Sprawa rachunków i dokumentów pozostałych po śmierci A. Czapotowicza.

⁹ Tamże, pismo z 19 V 1852 r.

W związku z zaistniałymi wakacjami na prawie połowie składu kancelarii Senat Akademicki zaproponował „Prześwietnej Cesarsko-Królewskiej Kommissyi Guberialnej” zamianowanie na posadę sekretarza Tomasza Kurkiewicza, pracującego od 1844 r., dotychczasowego dziennikarza podarchiwariusza i zastępcę kwestora. Na opróżnioną przez Tomasza Kurkiewicza posadę dziennikarza i podarchiwariusza zamianować Kazimierza Rudawskiego, a w jego miejsce – kancelisty-ekspedienta – powołać Stanisława Rybkę¹⁰.

Władze nadrzędne zgodziły się jedynie, aby Tomasz Kurkiewicz objął funkcję jako zastępca sekretarza. Połączył on w jednej osobie obowiązki sekretarza uniwersytetu, archiwariusza oraz funkcję nowoutworzoną, a mianowicie urząd kwestora¹¹. W omawianym czasie, kancelaria uniwersytecka dysponowała dwoma pokojami na I piętrze wspomnianego już Collegium Iuridicum.

1. Ferdynand Weigel

Próba poprawienia sytuacji było zamianowanie przez Senat Akademicki na sekretarza uniwersyteckiego oraz archiwariusza Ferdynanda Weigla, co nastąpiło z dniem 1 sierpnia 1855 r.¹² We wniosku zachwalano kwalifikacje zawodowe kandydata m.in. jako prawnika¹³. Dzisiaj nazwisko Ferdynanda Weigla kojarzone jest przede wszystkim z faktem, iż piastował on funkcję prezydenta miasta Krakowa i z posłowaniem do Sejmu Galicyjskiego i austriackiej Rady Państwa. Trochę jednak krzywdząca jest opinia o nim wyrażona przez Józefa Zielińskiego iż „[...] najbliższa jednak już przyszłość pokazała, że Weigel nie miał wiele ochoty do kancelaryjnej orki i stanowisko swoje traktował – zdaje się – jako odskocznię do późniejszej kariery”¹⁴. Niewątpliwie karierą osobistą nasz bohater była zainteresowany, ale to, że opuścił mury uniwersyteckie w niezbyt przyjaznych okolicznościach zawdzięcza nie tylko sobie.

Ferdynand Weigel urodził się 31 grudnia 1826 r. we Lwowie¹⁵ i tam, po odbyciu wstępnych studiów filozoficznych, zapisał się na fakultet prawniczy Uniwersytetu Franciszka I. Po uzyskaniu absolutorium przystąpił do czterech egzaminów ścisłych (rygorozów) na stopień doktora praw, które złożył z wynikiem sufficienter (zadowalający) w dniach: rygorozum I (prawo natury, kryminalne austriackie oraz statystyka) – 26 października 1849 r.¹⁶; rygorozum II (prawo cywilne austriackie, prawo handlowe i wekslowe) – 27 kwietnia 1850 r.¹⁷; rygorozum III (prawo polityczne austriackie) – 31 grudnia 1850 r.¹⁸ oraz rygorozum IV (prawo cywilne rzymskie, kanoniczne, dawne prawo cywilne polskie) – 30 maja 1851 r.¹⁹ i dnia 5 czerwca 1851 r. został wypromowany na doktora iuris utriusque²⁰.

¹⁰ Tamże.

¹¹ J. Zieliński, dz.cyt., s. 78.

¹² AUJ, S II 591, Sekretarz uniwersytetu, pismo z 3 IX 1855 r.

¹³ J. Zieliński, dz.cyt., s. 80.

¹⁴ Tamże, s. 80.

¹⁵ W tym samym mieście 28 VIII 1901 r. zmarł.

¹⁶ Державний архів Львівської області [dalej: DALO], fond 26, opis 15, sprawa 491, Księga protokołów egzaminów ścisłych na stopień doktora praw, k. 44.

¹⁷ Tamże, k. 49.

¹⁸ Tamże, k. 53.

¹⁹ Tamże, k. 57.

²⁰ DALO, fond 26, opis 15, sprawa 490, Księga promocji Uniwersytetu we Lwowie, k. 27.

Jako już sekretarz uniwersytecki wniósł na Wydział Prawa podanie o udzielenie *veniam legendi* (czyli prawa wykładania) z zakresu filozofii prawa oraz prawa narodów. Po przeprowadzonej z wynikiem pozytywnym procedurze akta zostały wysłane do Wiednia celem zatwierdzenia przez ministra wyznań i oświaty. Ten jednak 2 stycznia 1863 r. odesłał je i odmówił zatwierdzenia²¹ i tym samym Ferdynand Weigel nie został docentem prywatnym Uniwersytetu Jagiellońskiego. To niepowodzenie, połączone dodatkowo z przekreśleniem widoków na katedrę uniwersytecką, spowodowało ustąpienie Ferdynanda Weigla ze wszystkich stanowisk.

Zachowało się pismo Tomasza Kurkiewicza z 10 czerwca 1864 r. w którym to jego autor podaje, iż nie może dalej pełnić obowiązków sekretarza podczas urlopu osoby na to stanowisko wyznaczonej, a to z powodu licznych obowiązków, jakie ma jako kwestor.

Czynności te albowiem wraz z innymi, zabierają mi tyle czasu, iż nie mogę przystąpić do formowania katalogów kwestorskich, list uczniów dla P.P. Profesorów i rachunków zaległych. Przytem nadchodzi pora odbierania od uczniów czesnego, rachowania się z P.P. Profesorami i wypłacania im tegoż; słowem czynności kwestorskie w ostatnich dwóch miesiącach półrocza są daleko liczniejsze i tak naglące, że czynnościom sekretarskim oddawać mi się niepodobnaby²².

Poza tym miał on poruczona prowadzenie dziennika podawczego, kwerendowanie i kolacjonowanie ważniejszych ekspedycji, zarządzanie sprawami Drukarni Uniwersyteckiej, odbiór opłat od studentów Wydziału Prawa, nadzór nad taksami rygorozalnymi tegoż fakultetu. W związku z tym Tomasz Kurkiewicz prosił o zwolnienie z obowiązków zastępcy sekretarza²³.

2. Hilary Habdank-Hankiewicz

Decyzją ministerialną z 21 V 1865 r., z objęciem urzędu od 1 czerwca tegoż roku²⁴, sekretarzem Uniwersytetu, kierownikiem Kancelarii (dyrektorem od 20 lutego 1876 r.) i szefem Archiwum został kolejny prawnik Hilary Habdank-Hankiewicz. Był on wówczas koncepcistą finansowym w Dyrekcja Skarbu (od 26 września 1857 r. do chwili nominacji na UJ). Pełnił on swoje funkcje w Krakowie do 31 stycznia 1881 r., kiedy to odszedł do wiedeńskiego Ministerstwa Skarbu zostając radcą. Przeniesienie to było związane z objęciem resortu przez Juliana Dunajewskiego, profesora umiejętności politycznych, statystyki i austriackiego prawa administracyjnego, prywatnie mentora Hilarego Hankiewicza.

Postać Hilarego Hankiewicza warta jest głębszego poznania. Jego kariera jest przykładem, jak można posiadając wpływowego protektora funkcjonować w Krakowie. Nie oznacza to bynajmniej, iż Hilary Hankiewicz pozbawiony był talentu, umiejętności i wiedzy.

²¹ AUJ, WP II 138, teczka habilitacyjna F. Weigla. Por. R. Łyczywek, *Weigel Ferdynand*, [w] *Słownik Biograficzny Adwokatów Polskich*, t. I: S-Z, Warszawa 1983, s. 458-460. P.M. Żukowski, *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. II: 1780-2012, red. D. Malec, Kraków 2014, s. 623.

²² AUJ, S II 591, Sekretarz uniwersytetu, pismo T. Kurkiewicza z 10 VI 1864 r.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże, pismo z 21 V 1865 r.

Urodził się 3 lipca 1834 r. w Schodnicy k. Drohobycza (zmarł 1 września 1899 r.) w rodzinie greckokatolickiej, w której ojciec Szymon był proboszczem (paroch) w miejscowości Byków. Hilary Hankiewicz zdobył staranne wykształcenie. Po uzyskaniu matury w gimnazjum we Lwowie zapisał się na Wydział Prawa i Umiejętności Politycznych w mieście nad Pełtwią i tam spędził lata szkolne jako słuchacz zwyczajny 1853/54-1855/56. Po odebraniu świadectwa odejścia ostatnie dwa semestry (rok szkolny 1856/57) czteroletniego wówczas kształcenia uniwersyteckiego prawników odebrał w Wiedniu i tam uzyskał absolutorium. Nie wiemy, co skłoniło Hilarego Hankiewicza do zainteresowań medycyną, ale semestr zimowy roku szkolnego 1866/67 spędził na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego. Był już wówczas urzędnikiem uczelni²⁵. Dnia 31 grudnia 1870 r. wniósł Hilary Hankiewiczna UJ podanie o udzielenie veniam legendi (nie posiadając doktoratu) z zakresu nauki rachunkowości ogólnej i rządowej. Kolegium Profesorów na referentów wybrało Juliana Dunajewskiego i Maksymiliana Zatorskiego, a ci 28 stycznia 1871 r. przedstawili swoją recenzję, której konkluzja była pozytywna. Na tej podstawie Kolegium Profesorów wyznaczyło kolokwium na dzień 15 lutego 1871 r., które jednogłośnie zostało przyjęte. Wykład habilitacyjny na temat: „O potrzebie nauki rachunkowości rządowej z historycznym poglądem na rachunkowość rządową w Europie” odbył się 18 lutego 1871 r. i „Zgromadzenie Profesorów uznało jednogłośnie, że jest z wykładu zupełnie zadowolone, i uchwaliło jednogłośnie udzielić Hilaremu Hankiewiczowi veniam legendi”. Interesujące jest jeszcze jedno zdanie zawarte w konkluzji decyzji Kolegium Profesorów Mianowicie uchwalili oni również nie tylko zwrócić się do Ministerstwa Wyznań i Oświaty o zatwierdzenie habilitacji, ale również o wyasygnowanie – już – kwoty 500 złotych rocznie tytułem remuneracji za wykład rachunkowości rządowej, który Hilary Hankiewicz, od przyszłego semestru będzie prowadzić²⁶. Zatwierdzenie habilitacji nosi datę 6 kwietnia 1871 r. Natomiast wykłady za remuneracją wiedeńskie Ministerstwo poruczyło Hilaremu Hankiewiczowi 29 września 1871 r., zatwierdzając jednak stan faktyczny, gdyż jako docent prywatny wykład ten ogłosiła Hilary Hankiewicz już w semestrze letnim roku szkolnego 1870/71²⁷. Było to związane z objęciem, wakującej po Teodorze Kulczyckim od 1860 r. tzw. stałej docentury rachunkowości państwowej²⁸. Warto tutaj w kilku zdaniach przybliżyć program wykładów jaki sam Hilary Hankiewicz dołączył do podania o udzielenie veniam legendi. Program rozpoczął się od wstępu poświęconemu majątkowi i gospodarowaniu, a także miała zostać przedstawiona historia i literatura dotycząca nauki rachunkowości wraz z wyjaśnieniem tego pojęcia i potrzebą jej zgłębienia. Po tym wprowadzeniu następowały tematy wykładów:

1. Piśmienne wykazy majątku;
2. Wykazanie zmian zaszyłych w majątku: a) o metodzie pojedynczej, b) o metodzie

²⁵ P.M. Żukowski, *Profesorowie Wydziału Prawa...*, s. 161.

²⁶ AUJ, WP II 80, Protokoły posiedzeń Rady Wydziału, protokół z 15 II 1871 r.

²⁷ AUJ, S II 619, Teczka personalna H. Hankiewicza, odpis dokumentu z 29 IX 1871 r.

²⁸ M. Patkaniowski, *Dzieje Wydziału Prawa UJ. Od Reformy Koltątajowskiej do końca XIX stulecia*, Kraków 1964, s. 223, 241, 310, 341, 430, 459.

podwójnej;

3. O środkach ku zapobieżeniu czynnościom szkodliwym ze strony osób prowadzących gospodarstwo;

4. O środkach ku odkryciu czynności szkodliwych zaszytych w zarządzie majątkiem²⁹.

Powyższe zestawienie kończyło się wykazem źródeł i literatury, z jakich prowadzący wykład będzie korzystał³⁰.

Jako docent Hilary Hankiewicz wykładał lekko ponad 10 lat, kiedy to z dniem 1 września 1880 r. objął jako profesor, nadzwyczajną katedrę nauki rachunkowości państwowej³¹, z której, jak zostało zaznaczone, zrezygnował w styczniu roku następnego, a oficjalnie z końcem 1881 r. Było to związane z nominacją na radcę ministerialnego z 17 stycznia 1881 r. w c.k. Ministerstwie Skarbu³². Warto jeszcze podkreślić, iż Hilary Hankiewicz został docentem prywatnym, a następnie profesorem uniwersyteckim posiadając tylko absolutorium, czyli świadectwo ukończenia studiów wyższych. Nie miał natomiast, jak niektórzy zauważali w tekstach o nim, doktoratu praw. Podkreślam, iż to nie jest błąd czy naginanie przepisów. Ówczesne regulacje prawne dopuszczały takie rozwiązanie, wychodząc z założenia, że nie tylko dyplom świadczy o wiedzy i umiejętności nauczania. Dopiero 23 września 1882 r. Senat Akademicki Uniwersytetu Jagiellońskiego, w uznaniu zasług Hilarego Hankiewicza dla uczelni, nadał mu na podstawie wniosku uchwalonego przez Kolegium Profesorów Wydziału Prawa, doktorat praw, ale honoris causa³³. Jakie były to zasługi? Za jego kadencji udało się zwiększyć powierzchnię biurową kancelarii uczelni. Rozpoczęto porządkowanie, katalogowanie, tworzenie inwentarzy akt epoki staropolskiej jak i współczesnych dokumentów, czyli registratury Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pracami tymi zostały objęte również kancelarie wydziałowe, którymi zarządzał, rokrocznie zmieniany dziekan, pozbawiony wówczas pomocy kancelaryjnej.

Dnia 20 lutego 1876 r. cesarska i królewska Apostolska Mość najwyższym postanowieniem nadał „[...] w uznaniu znakomitego pełnienia obowiązków służbowych tytuł i charakter Dyrektora Kancelarii Uniwersytetu”³⁴. Gdy Hilary Hankiewicz odchodził do Wiednia Rektor UJ w liście przesyłając decyzję z nominacją wraz z serdecznymi gratulacjami przekazał również żal, że uczelnia traci „[...] urzędnika znakomitego i gorliwego, którego zapobiegliwości zawdzięcza nie tylko dzisiejszy porządek w Kancelarii Senatu Akademickiego tudzież i w aktach archiwalnych, ale i znaczący rozwój drukarni oraz uporządkowanie i podniesienie tyłu fundacji stypendyjnych,

²⁹ AUJ, WP II 138, Teczka habilitacyjna H. Hankiewicza, program wykładów.

³⁰ Tamże.

³¹ Autor m.in.: *Bestimmungen über Münzwesen, Staatspapiergeld und Staatsschuld in Österreich*, Wiedeń 1887. *Die österr. Pensions- und Provisions- Vorschriften für Civil Staatsbedienstete*, Wiedeń 1886. *Die kaiserliche Verordnung vom 10 März 1860 über die Disciplinarbehandlung der Staatsbeamten und Diener in Österreich mit erläuternder Bemerkung*, Wiedeń 1888.

³² AUJ, S II 591, Sekretarz uniwersytetu, pismo z 19 I 1881 r. oraz brudnopisy listów z 22 I 1881 r..

³³ AUJ, S II 970, Doktoraty honoris causa, doktorat H. Hankiewicza. Por. M. Patkaniowski, *Dzieje...*, s. 223, 241, 310, 341, 430, 459. J. Waszkiewicz, *Hankiewicz Hilary*, *Polski Słownik Biograficzny*, t. IX, Wrocław-Kraków-Warszawa 1960, s. 275. P.M. Żukowski, *Profesorowie Wydziału Prawa...*, s. 162.

³⁴ AUJ, S II 591, Sekretarz uniwersytetu, pismo z 3 III 1876 r.

wreszcie przyjsście do skutku tak ważnych do historii Uniwersytetu się odnoszących wydawnictw³⁵.

3. Leon Cyfrowicz

W roku następnym 1881 utracił Uniwersytet cały szereg swoich członków. Zaraz na początku, w styczniu, profesor nadzwyczajny na Wydziale Prawa, Sekretarz i Dyrektor kancelarii Uniwersytetu *Hilary Hankiewicz* został mianowany radcą ministerialnym w Ministerstwie Skarbu Wiedni, skutkiem czego *Sekretarzem Uniwersytetu* został docent prywatny Wydziału Prawniczego dr *Leon Cyfrowicz*³⁶.

Po niedoszłym docencie prywatnym, Ferdynandzie Weiglu oraz profesorze Hilarym Hankiewiczzu urząd sekretarza uniwersyteckiego i funkcje jemu przypisane objął kolejny przedstawiciel fakultetu prawniczego. Zanim oficjalna nominacja nadeszła dla Leona Cyfrowicza, bo o nim tu mowa, sam zainteresowany złożył oficjalne podanie wraz z 11 załącznikami. Rektor Maurycy Madurowicz poprosił dziekana Wydziału Prawa i Administracji Maksymiliana Zatorskiego o referat w tej sprawie. Ten ostatni zawniioskował, aby podanie to zostało poparte przez władze uniwersyteckie i skierowane do Wysokiego c.k. Ministerstwa Wyznań i Oświaty, aby raczyło ono zamianować Leona Cyfrowicza sekretarzem UJ bez rozpisywania konkursu³⁷.

Leon Cyfrowicz urodził się 1 kwietnia 1844 r. w Krakowie i w tym samym miesiącu, 23 maja 1904 r. zmarł. Edukację na poziomie średnim odbył w Gimnazjum św. Anny w Krakowie (klasy I-VIII: 1855/56-1862/63), gdzie zdał maturę 12 lipca 1863 r. Otworzyło mu to drogę do studiów uniwersyteckich. Wybrał fakultet prawniczy c.k. UJ, na którym spędził lata szkolne 1863/64-1866/67. Po uzyskaniu absolutorium 8 października 1867 r. i złożeniu czterech egzaminów ścisłych (rygorozów) na stopień doktora obojga praw (rygorozum I – 25 styczeń 1868 r.; rygorozum II – 28 lipiec 1868 r.; rygorozum III – 11 grudzień 1868 r.; rygorozum IV – 4 marzec 1869 r.) został wypromowany 9 marca 1869 r. na doktora obojga praw. Dodatkowo wysłuchał jeszcze jednego semestru (1867/68 sem. I). Po uzyskaniu doktoratu został sekretarzem redakcji krakowskiego „Czas”, którym był w latach 1869-1881.

Wniósł 10 października 1877 r. na ręce dziekana prześwietnego Wydziału Prawa UJ podanie o udzielenie veniam legendi z zakresu nauki administracji i nauki prawa administracyjnego na podstawie rozprawy: *O ubóstwie stanowiska administracyjnego ze szczególnym uwzględnieniem ustawodawstwa austriackiego*³⁸, ale po ponad dwóch latach „leżakowania” podanie w dziekanacie zostało ono przez samego zainteresowanego, formalnie, 20 lipca 1879 r. wycofane. W tym samym czasie przedstawił nową rozprawę i 27 lutego 1879 r. wniósł podanie drugie. Podstawą ubiegania się o prawo wykładania była praca: „O Trybunale Administracyjnym”. referentami Kolegium Profesorów wyznaczyło Juliana Dunajewskiego oraz Franciszka Ksawerego Kasparka. Leon Cyfrowicz odbył kolokwium 8 lipca 1879 r., a wykład habilitacyjny na temat: „Pojęcie

³⁵ Tamże, brudnopis pisma z 22 I 1881 r.

³⁶ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego od r. 1864 do r. 1887...*, s. 30.

³⁷ AUJ, S II 591, Sekretarz uniwersytetu, podanie L. Cyfrowicza z 25 I 1881 r.; brudnopis pisma z 26 I 1881 r.; brudnopis wniosku M. Zatorskiego, bez daty.

³⁸ Kraków 1885.

administracji, jej treść i stanowisko w organizmie państwa” miał miejsce 10 lipca 1879 r. Wszystkie akty habilitacji zostały przyjęte i Kolegium Profesorów nadało tego dnia, co miał miejsce wykład, Leonowi Cyfrowiczowi veniam legendi i tytuł docenta prywatnego UJ w zakresie nauki o administracji i austriackiego ustawodawstwa administracyjnego. Decyzja ta została zatwierdzona przez wiedeńskie Ministerstwo Wyznań i Oświaty 3 października 1879 r.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami ogłaszał Leon Cyfrowicz wykłady jako docent z zakresu prawa administracyjnego i nauki administracji (od 3 października 1879 r. do 23 maja 1904 r.) będąc od 16 (18) lutego 1886 r. profesorem tytularnym z tytułem i charakterem profesora nadzwyczajnego nauki administracji i austriackiego prawa administracyjnego, ale bez katedry. Dodatkowo, podobnie jak Hilary Hankiewicz, również Leon Cyfrowicz wykładał od 1890 r., aż do śmierci rachunkowość państwową, a opłacany był z budżetu tzw. stałej docentury tego przedmiotu³⁹. Co najistotniejsze nasz bohater był sekretarzem i dyrektorem kancelarii UJ oraz dyrektorem Archiwum od 1881 r., aż do swojej śmierci, 23 maja 1904 r. Dnia 2 listopada 1888 r. otrzymał Krzyż Orderu Franciszka Józefa oraz był prezydentem krakowskiej filli austriackiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża⁴⁰.

W przypadku Leona Cyfrowicza widać już wyraźnie, że swoista unia personalna, czyli połączenie kariery naukowej z pracą urzędnika, dodatkowo w czasie, niebawem jak wynika to z tła historycznego, Uniwersytetu Jagiellońskiego stawała się coraz bardziej nie do utrzymania. A jak weźmiemy jeszcze fakt, iż sekretarz, Leon Cyfrowicz objął funkcję 5 kwietnia 1881 r.⁴¹, miał zarządzać – poza bieżącą registraturą – również aktami wcześniej już wytworzonymi, a złożonymi w Archiwum to możemy sobie wyobrazić, iż sytuacja ta stawała się na dalszą metę nie do utrzymania. dostrzegały to również władze nadrzędne. Zwłaszcza, że – jak wspomniałem – pogodzenie wielu funkcji w jednej osobie było niemożliwe. Sam fakt, iż sekretarz musiał prowadzić protokół obrad Senatu Akademickiego, zarządzać bieżącymi sprawami kancelarii. Dodatkowo Leon Cyfrowicz należał do ścisłego komitetu nadzorującego budowę Collegium Novum. Właściwą komisję, po śmierci Feliksa Księżarskiego, powołało Namiestnictwo w składzie rektor Stanisław Tarnowski, zastępowany przez prorektora Józefa Lępkowskiego, Józef Rostafiński, Edward Glinka-Janczewski, Leon Cyfrowicz oraz inżynier Józef Sare⁴². W takich słowach rektor Józef Pelczar dziękował sekretarzowi:

Uroczystość założenia kamienia węgielnego pod Collegium Novum odbyła się godnie i okazałe, a niepoślednią około tej sprawy zasługę położył Wielmożny Pan Sekretarz. Jakkolwiek bowiem cały Senat Akademicki ułożył program uroczystości, to jednak wykonanie tegoż powierzone było w przeważnej części Wiel[możnemu] Panu Sekretarzowi. W wykonaniu tem okazał Wielmożny Pan Sekretarz tyle

³⁹ Najważniejsze prace L. Cyfrowicza: *Nowe przepisy egzaminacyjne dla kandydatów na nauczycieli w gimnazjach i szkołach realnych*, Kraków 1884. *Wniosek radcy miejskiego L. C. w sprawie reformy statutu emerytalnego dla urzędników i służby gminy stołecznego królewskiego miasta Krakowa*, Kraków 1900.

⁴⁰ AUJ, S II 619, Teczka personalna L. Cyfrowicza, wykaz służby.

⁴¹ AUJ, S II 591, Sekretarz uniwersytetu, pismo Ministra Wyznań i Oświaty z 5 IV 1881 r.

⁴² *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego od r. 1864 do r. 1887...*, s. 44.

roztropności, taktu, estetycznego zmysłu i niestrudzonej energii, że uważam sobie za miły obowiązek wyrazić zato Wielmożnemu Panu Sekretarzowi imieniem całego Uniwersytetu najszczerze uznanie i podziękowanie⁴³.

A po ukończeniu budowy i oddaniu do użytku Collegium Novum musiał przeprowadzić kancelarię z Collegium Iuridicum przy ul. Grodzkiej do nowego gmachu przy ul. Gołębiej⁴⁴. Jeszcze przed oddaniem Collegium Novum w użytkowanie Senat Akademicki 9 lipca 1886 r. na wniosek Fryderyka Zolla sen. uchwalił przywrócenie z początkiem następnego roku akademickiego uroczystego otwarcia wykładów wraz z obowiązkiem złożenia przez ustępującego rektora sprawozdania. Pierwsze takie sprawozdanie w imieniu rektora odczytał - na pierwszej tego typu uroczystości - sekretarz Uniwersytetu Leon Cyfrowicz składając sprawozdanie o stanie i czynnościach UJ w roku akademickim 1886/87⁴⁵. Dzięki zabiegom sekretarza od czerwca 1892 r. każdy profesor i docent otrzymywał drukowany miesięczny wykaz przybytków Biblioteki Jagiellońskiej, "[...] aby tem łatwiej z nich korzystać mogli"⁴⁶.

W 1887 r. Kancelaria Uniwersytecka pod kierownictwem sekretarza Leona Cyfrowicza składała się (odźwiernych portierów i pomocników portiar) z 3 urzędników kancelaryjnych oraz 2 pedlów; oficjałem uniwersyteckim był wówczas Jan Hanak, kancelistą Ferdynand Sołtysek, obowiązki kwestora pełnił Tomasz Jabłoński. Pedłami byli Stanisław Seweryn oraz Stanisław Pirazzi⁴⁷. Tylko w roku akademickim 1891/92 wóznym prezydialnym był Ludwik Dreścik⁴⁸. Według Składu osobowego za rok 1893/94 pojawia się etat trzeciego pedła, na którego stanowisku był wakant oraz stanowisko wóznego prezydialnego, którym był Wojciech Serafin⁴⁹. Wolny etat trzeciego pedła został obsadzony od następnego roku Julianem Kalbą⁵⁰. W semestrze letnim roku akademickiego 1894/95 na opróżnione przez Jana Hanaka stanowisko oficjała awansował Ferdynand Sołtysek. W związku z tym na etacie kancelisty powstał wakant⁵¹. Etat ten w semestrze letnim 1895/96 objął Józef Roman Kwaśniewski⁵². W roku akademickim,

⁴³ AUJ, S II 591, Sekretarz uniwersytetu, pismo J. Pelczara z 1 VI 1883 r. Por. M. Bogdanowska, A. Chwalba, *Collegium Novum*, Kraków 2014.

⁴⁴ AUJ, S II 619, Teczka personalna L. Cyfrowicza; WP II 138, Teczka habilitacyjna L. Cyfrowicza; WP II 517, Księga egzaminów ścisłych na stopień doktora praw, poz. 1440, 1527; WP II 518, Księga egzaminów ścisłych na stopień doktora praw, poz. 15. Por. CSUI, t. III, lit. A-D, s. 634. M. Patkaniowski, *Dzieje...*, 418-421, 424, 431, 445. P.M. Żukowski, *Profesorowie Wydziału Prawa...*, s. 64-65.

⁴⁵ *Uroczystość inauguracji Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. dra Stanisława hr. Tarnowskiego w Amfiteatrze Nowodworskim w Krakowie*, Kraków 1886, s. 4, 12 nn.

⁴⁶ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1891/92 za rektoratu X. prałata dr Władysława Chotkowskiego*, Kraków 1892, s. 9.

⁴⁷ AUJ, S II 620, Teczka personalna S. Seweryna. Por. *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego od r. 1864 do r. 1887...*, s. 227.

⁴⁸ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w roku szkolnym 1891/92*, Kraków 1891, s. 21.

⁴⁹ AUJ, S II 620, Teczka personalna W. Serafina. Por. *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w roku szkolnym 1893/94*, Kraków 1893, s. 24.

⁵⁰ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w roku szkolnym 1894/95 w półroczu zimowym*, Kraków 1894, s. 25.

⁵¹ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w roku szkolnym 1893/94 w półroczu letnim*, Kraków 1895, s. 25.

⁵² *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu letnim. Rok szkolny 1895/96*, Kraków 1896, s. 25.

w semestrze zimowym, 1896/97 znika ze składu Kancelarii Julian Kalba⁵³. Natomiast w tym samym roku akademickim, od semestru letniego, doszło do następujących zmian; kwestorem został Józef Roman Kwaśniewski. Pojawiał się etat dietariusza uniwersyteckiego, którym został Jan Sawliński, a trzecim pedlem Bronisław Zboś⁵⁴. Od roku akademickiego Ferdynand Sołtysik nadal był oficjalistą, ale prowadził kwesturę, a Józef Roman Kwaśniewski został kancelistą uniwersyteckim⁵⁵. Zmiany te zbiegły się w czasie z powiększeniem kancelarii o posadę drugiego kancelisty. Na etat zgodnie z pismem Namiestnictw z 21 czerwca 1898 r. ogłoszono konkurs. Najpierw jednak dietariuszem (pomocnikiem kancelaryjnym) został Waclaw Kraus⁵⁶. Według składu osobowego za rok 1899/1900 mamy dwa etaty kancelistów: pierwszy zajmował Bolesław Ziemiański⁵⁷, a na drugim był wakat, który został obsadzony w następnym półroczu przez Stanisława Brandowskiego⁵⁸. Dodatkowo pierwszemu kanceliście powierzono sprawy kwestury⁵⁹. Od semestru zimowego roku akademickiego 1901/02 dwa etaty pedli były nieobsadzone, bo odeszli Stanisław Seweryn i Stanisław Pirazzi⁶⁰. Jeden z etatów objął Józef Drozdowski od semestru letniego 1903/04⁶¹.

4. Jan Odrowąż-Waligórski oraz Włodzimierz Ottman

Z całego serca pragnęlibyśmy wszyscy mózdz zapomnieć o gromie, który w czerwcu tak boleśnie uraził nasz uniwersytet. Urzędnik, który przez lat przeszło 20 był naszym sekretarzem i kolegą, a cieszył się nieograniczonym zaufaniem wszystkich za jego długoletniej służby rok rocznie zmieniających się rektorów i senatów akademickich, umarł z końcem maja b.r. ki ciężkiej żalobie całego Uniwersytetu. Ach! czemuż ta żaloba musiała w czerwcu ustąpić innemu uczuciu. Aż nadto powszechnie wiadomo, jak niespodziewanemi, gorzkiemi i zatrwającemi okazały się owoce owego nieograniczonego zaufania, jakie przez tak długie lata okazywaliśmy nieustannie naszemu sekretarzowi⁶².

Tymczasowo obowiązki sekretarza objął Jan Odrowąż-Waligórski. W związku z powyższym cytatem nie dziwi fakt, iż po śmierci Leona Cyfrowicza rozpoczęły się prace nad reformą kancelarii i archiwum uniwersyteckiego, które doprowadziły do rozdzielenia obu funkcji. W tym czasie „zabrano się do uporządkowania archiwum

⁵³ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu zimowym. Rok szkolny 1896/97*, Kraków 1896, s. 24.

⁵⁴ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu letnim. Rok szkolny 1896/97*, Kraków 1897, s. 26.

⁵⁵ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu zimowym. Rok szkolny 1898/99*, Kraków 1898, s. 28.

⁵⁶ AUJ, S II 620,teczka personalna W. Krausa. Por. *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1897/98 za rektoratu prof. dr X. Władysława Knapieńskiego*, Kraków 1898, s. 22. *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu letnim. Rok szkolny 1898/99*, Kraków 1899, s. 28.

⁵⁷ AUJ, S II 620, Teczka personalna B. Ziemiańskiego.

⁵⁸ AUJ, S II 620, Teczka personalna S. Brandowskiego.

⁵⁹ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu zimowym. Rok szkolny 1899/1900*, Kraków 1899, s.28. *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu letnim. Rok szkolny 1899/1900*, Kraków 1900, s. 28.

⁶⁰ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu zimowym. Rok szkolny 1901/1902*, Kraków 1902, s. 27.

⁶¹ AUJ, S II 620, Teczka personalna J. Drozdowskiego. Por. *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu letnim. Rok szkolny 1903/904*, Kraków 1904, s. 29.

⁶² *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1903/1904 za rektoratu prof. dra Edmunda Radwan Krzymuskiego*, Kraków 1905, s. 8-9. Główny problem jaki się pojawił dotyczył rachunkowości uniwersytetu i kasowości funduszków powierzonych Senatowi Akademickiemu. Por. *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1904/05 za rektoratu prof. dra Napoleona Cybulskiego*, Kraków 1906, s. 4.

uniwersyteckiego, które w ostatnich latach uległo nieco zaniedbaniu". Rozszerzono również lokal⁶³. Dodatkowym argumentem za takim rozwiązaniem był fakt, iż sekretarz uniwersytecki, którym został mianowany Jan Waligórski, był w czasie piastowania urzędu często bardzo chory.

Pierwotnie Jan Waligórski, inspektor podatkowy, otrzymał 8 lipca 1904 r. pozwolenie na objęcie funkcji sekretarza uniwersyteckiego na przeciąg sześciu miesięcy od 1 sierpnia 1904 r. do 31 I 1905 r.⁶⁴ Skład personalny Kancelarii uniwersyteckiej w pierwszym roku urzędowania nowego sekretarza i dyrektora Archiwum nie uległ zmianie. W semestrze letnim roku 1904/05 nastąpił wakat na stanowisku drugiego kancelisty⁶⁵, którym został Albin Stanaszek od semestru zimowego roku 1906/07⁶⁶. W tym roku doszło do pewnych zmian. Bolesław Ziemiański został kwestorem, a Albin Stanaszek po prostu kancelistą⁶⁷. W następnym roku w kancelarii zatrudniony został jako pomocnik kancelaryjny Józef Mikołajczyk⁶⁸. W semestrze letnim roku 1907/08 nastąpiły dwa wakaty na stanowiskach kancelistów, Wacław Kraus i Józef Mikołajczyk byli ofcjantami, a trzecim pedlem został Hipolit Wójciński⁶⁹.

Dnia 3 marca 1907 r. rektor Kazimierz Morawski wysłał do Wiednia pismo, a czytamy w nim – powołując się na Henryka Barycza – że:

[...] poddał surowej krytyce wadliwość i szkodliwość dotychczasowego stanu łączenie kierownictwa dwóch biegunowo różnych stanowisk: administracyjnego, jakim jest sekretariat uczelni, z kierownictwem naukowej instytucji, jako też łączenie zasobów archiwalnych z bieżącą registraturą. Sekretarz Uniwersytetu – uzasadniał – „nie jest do tego powołany, aby opracowywać akta i je brakować”, gdy przeciwnie, obowiązkiem archiwisty jest „nie tylko opieka nad Archiwum, ale przez celowo pomyślane urządzenia i zarządzenia ożywienie akt i uczynienie ich pożytecznymi dla naukowej pracy”⁷⁰.

Dnia 16 czerwca 1908 r. Senat Akademicki wybrał Adama Chmiela na archiwariusza i dyrektora Archiwum Uniwersyteckiego⁷¹. Od początku XIX wieku pieczę nad Archiwum sprawował jeden z urzędników kancelarii, a następnie sekretarz. Teraz najstarszymi dokumentami, aktami fundacyjnymi, aktami wydziałów etc. nadzór będzie sprawował Adam Chmiel, a do pomocy będzie miał Stałą Senacką Komisję Archiwalną w składzie Bolesław Ulanowski jako jej przewodniczący, Stanisław Krzyżanowski i Stanisław Kutrzeba jako członkowie⁷². Dodać należy, iż biskup krakowski

⁶³ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1903/1904...*, s. 12.

⁶⁴ AUJ, S II 591, Sekretarz uniwersytetu, odpis pisma z 8 VII 1904 r.; odpis pisma z 29 XI 1904 r.

⁶⁵ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu letnim. Rok szkolny 1904/1905*, Kraków 1905, s. 27.s. 31.

⁶⁶ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu zimowym. Rok szkolny 1906/1907*, Kraków 1906, s. 31.

⁶⁷ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu letnim. Rok szkolny 1906/1907*, Kraków 1907, s. 31.

⁶⁸ AUJ, S II 620, Teczka personalna J. Mikołajczyka. Por. *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu zimowym. Rok szkolny 1907/1908*, Kraków 1907, s. 31.

⁶⁹ AUJ, S II 620, Teczka personalna H. Wójciński. Por. *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu letnim. Rok szkolny 1907/1908*, Kraków 1908, s. 31.

⁷⁰ H. Barycz, dz.cyt., s. 97-98.

⁷¹ AUJ, S II 619, Teczka personalna A. Chmiela. Por. *Biogramy uczonych polskich, część I: Nauki społeczne, zeszyt 1: A-J*, red. A. Śródka, P. Szczawiński, Wrocław 1983, s. 199.

⁷² *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1908/09 za rektoratu prof. dra Franciszka Ksawerego Fiericha*, Kraków

kardynał Jan Puzyna mianował 24 grudnia 1908 r. Adama Chmiela - zgodnie z aktem fundacyjnym z 12 maja 1620 r. Sebastiana Petrycego - na urząd historiografa uniwersyteckiego, który to urząd, po śmierci Władysława Wisłockiego był przez osiem lat nieobsadzony⁷³. Natomiast sekretarzem UJ został nadal Jan Józef Odrowąż-Waligórski, wykładowca (lektor) rachunkowości państwowej.

Pochodził z miejscowości Pieczonogi, znajdującej się w chwili jego urodzin - 8 lutego 1868 r. - w guberni kieleckiej Królestwa Polskiego. Po maturze w krakowskim II Gimnazjum św. Jacka uzyskanej 17 czerwca 1887 r. rozpoczął studia uniwersyteckie na UJ (Wydział Filozoficzny, student zwyczajny 1887/88 sem. I. Wydział Prawa, student zwyczajny 1887/88 sem. II-1890/91 oraz jako student nadzwyczajny 1891/92 sem. I). Absolutorium uzyskał 23 września 1891 r., a na doktora praw, po złożeniu trzech egzaminów ścisłych (rygorozum I (politicum) - 9 października 1891 r.; rygorozum II (historicum) - 21 grudnia 1891 r.; rygorozum III (iudicale) - 18 lipca 1892 r.) został wypromowany 20 lipca 1892 r.⁷⁴

Skład kancelarii w tym czasie wyglądał następująco: kwestorem był nadal Bolesław Ziemiański, a na stanowiska dwóch kancelistów mianowano Józefa Kurnika⁷⁵ oraz Romana Tregera⁷⁶. Dwóch było również oficjantów kancelarii - Waclaw Kraus oraz Józef Mikołajczyk. Dotychczasowi pedle zostali mianowani podurzędnikami i przydzieleni do poszczególnych fakultetów: prawniczego - Józef Drozdowski, lekarskiego - Bronisław Zboś, filozoficznego i teologicznego - Hipolit Wójciński⁷⁷. W semestrze letnim roku 1909/10 nastąpił wakat na stanowisku podurzędnika dla Wydziału lekarskiego⁷⁸. od dnia 1 VII 1907 r. pojawia się - jako pomocnik kancelaryjny - pierwsza kobieta, Aniela Huppman⁷⁹, a w następnych latach rozrastają się kancelarie poszczególnych wydziałów⁸⁰.

Jak zostało zaznaczone wcześniej Jan Waligórski był wątłego zdrowia. Z powodu częstych nieobecności i urlopów zastępował go komisarz powiatowy c.k. Starostwa Włodzimierz Ottmann. Namiestnik Galicji, Michał Bobrzyński, wystosował 7 czerwca 1910 r. nawet list do Senatu Akademickiego UJ, w którym zwracał uwagę, iż w związku ze stałą, a na pewną długotrwałą niezdolnością Jana Waligórskiego do sprawowania urzędu należałoby rozważyć kwestie jego spensjonowania - czyli przeniesienia na stałą, względnie czasowy, stan spoczynku. To ułatwiłoby „[...]” przeznaczenie jednego z urzędników politycznych [Namiestnictwa] do zastępstwa sekretarza

---

1909, s. 12-13.

⁷³ Tamże, s. 13.

⁷⁴ AUJ, WP II 520, poz. 430. Por. M. Barcik, A. Cieślak, P. Gaszyński, D. Grodowska-Kulińska, U. Perkowska, P.M. Żukowski, *Corpus Studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850/51-1917/18*, t. III: T-Z, red. K. Stopka, Kraków 2015, s. 306.

⁷⁵ AUJ, S II 620, Teczka personalna J. Kurnika.

⁷⁶ Tamże, Teczka personalna R. Tregera.

⁷⁷ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu letnim. Rok szkolny 1908/1909*, Kraków 1909, s. 33.

⁷⁸ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu letnim. Rok szkolny 1909/1910*, Kraków 1910, s. 34.

⁷⁹ AUJ, S II 620, Teczka personalna A. Huppman. Por. *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu zimowym. Rok szkolny 1910/1911*, Kraków 1910, s. 34.

⁸⁰ Pomocnikami zostają: Mieczysław Dreścik - na Wydziale Prawa, Stefan Paszucha na Wydziale Lekarskim oraz Gedeon Chądzyński na Studium Rolniczym. Por. *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu letnim. Rok szkolny 1911/1912*, Kraków 1912, s. 35.

Uniwersytetu". Michał Bobrzyński zakończył list konstatacją, iż w najbliższych dniach oczekuje decyzji Senatu Akademickiego lub świadectwa lekarskiego dotyczącego Jana Waligórskiego⁸¹. Ciekawą wzmiankę znajdujemy w protokołach posiedzeń Kolegium Profesorów. Dnia 1 XII 1910 r. dziekan przedłożył pismo Ministerstwa Wyznań i Oświaty w sprawie wydania opinii, czy Jan Waligórski może wyklądać w bieżącym półroczu mimo, iż jako chory otrzymał półroczny urlop od obowiązków sekretarza Uniwersytetu. Profesorowie wydali salomonową opinię:

Uchwalono jednomyślnie odpowiedzieć, iż Wydział nie widzi przeszkody, co do dopuszczenia dr Waligórskiego do wykładów, gdy pozwala mu na to stan zdrowia, choć ze względu na tenże stan zdrowia nie może pełnić obowiązków sekretarza, wymagających kilkunastogodzinnej nieprzerwalnej pracy.

Stan zdrowia się nie poprawiał i na posiedzeniu Kolegium profesorów Wydziału Prawa w dniu 3 grudnia 1912 r.:

Uchwalono na wniosek dziekana zawiadomić p[ana] dr J. Waligórskiego, że Wydział nie będzie w przyszłym roku korzystał z oświadczonej przez niego gotowości do prowadzenia tych wykładów. Decyzję, co do osoby prelegenta rachunkowości państw[owej] odroczone do nast[ępnego] pos[iedzenia].

W związku z powyższym nie dziwi fakt przedłużania oddelegowania z Namiestnictwa dla Włodzimierza Ottmanna. Urodził się on 26 listopada 1876 r. w Krakowie. Ojciec Rudolf był kustoszem Biblioteki Jagiellońskiej, a matka była Lidia z d. Gregor. Miał brata, Stanisława, doktora praw UJ. Dnia 7 czerwca 1895 r. uzyskał w III Gimnazjum im. króla Jana III Sobieskiego w Krakowie maturę i zapisał się na Wydział Prawa UJ, na którym spędził semestry: 1895/96-1896/97, 1898/99-1900/01 sem. I i uzyskał absolutorium 24 marca 1901 r. Przerwa w studiach wynikała z faktu odbycia służby wojskowej w charakterze jednorocznego ochotnika. Po uzyskaniu absolutorium przystąpił do egzaminów ścisłych (rygorozów) na stopień doktora prawu; rygorozum I z przedmiotów sądowych) – 27 IV 1901 (jednak komisja w składzie: Edmund Krzymuski (insufficenter), Franciszek Ksawery Fierich (insufficenter), Antoni Górski (sufficenter), Fryderyk Zoll iun. (sufficenter) oraz dziekan Józef Milewski (insufficenter) uznała, większością głosów 2 do 3, że jest niewystarczające). Okres reprobacyjny wynosił trzy miesiące i dnia 21 listopada 1901 r. Włodzimierz Ottmann przystąpił do poprawki. Komisja była czteroosobowa, bez Józefa Milewskiego, a głosy za uznaniem egzaminu i jego odrzuceniem rozłożyły się po pół; za byli – Antoni Górski i Franciszek Ksawery Fierich, a przeciw – Edmund Krzymuski i Fryderyk Zoll iun. W związku z obowiązującą zasadą, iż liczy się średnia ocen, a w razie równości decyduje stopień niższy i drugie podejście zakończyło się niepowodzeniem⁸².

⁸¹ AUJ, S II 591, Sekretarz uniwersytetu, pismo M. Bobrzyńskiego z 7 VI 1910 r.

⁸² AUJ, WP II 522, Księga egzaminów ścisłych na stopień doktora praw, poz. 223. Niemalże przed taką samą komisją – Edmund Krzymuski, Fryderyk Zoll iun., Franciszek Ksawery Kasperek oraz Franciszek Ksawery Fierich – występujących w roli komisarzy rządowych W. Ottmann zdał 14 XII 1901 r. państwowy egzamin prawniczy z przedmiotów sądowych, przy czym trzy głosy były za wynikiem dostatecznym, a jeden

Włodzimierz Ottmann po raz pierwszy został oddelegowany na UJ od 15 listopada 1910 r. do 1 kwietnia (31 marca) 1911 r. Jednak Jan Waligórski już nie powrócił do pracy i to – wydawało się tymczasowe – zastępstwo zostało zamienione na stałe oddelegowanie z Namiestnictwa na UJ. Dnia 1 sierpnia 1919 r. Włodzimierz Ottmann otrzymał nawet rangę starosty pełniącego funkcję sekretarza UJ. Dopiero jednak z dniem 1 stycznia 1922 r. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zamianowało Włodzimierza Ottmanna sekretarzem UJ. W dwanaście lat później – od 1 lutego 1934 r. – otrzymał dodatkowo stanowisko kierownika Sekretariatu⁸³.

Lata sprawowania urzędu przez Włodzimierza Ottmanna to nie tylko czas schyłku monarchii austriackiej i cały okres istnienia II Rzeczypospolitej. To przede wszystkim lata funkcjonowania kancelarii uniwersyteckiej w ramach nowoczesnej – jak na owe czasy – i sprawnej – jak pozwalały możliwości finansowe – administracji. Co musi zostać omówione w zupełnie oddzielnym artykule.

***

Feliks Koneczny w swojej pracy *Państwo i prawo w cywilizacji łacińskiej* zapisał, że Austria była państwem biurokratycznym, zatem i Galicja jako jeden z krajów koronnych nie mogła być takowego systemu pozbawioną. Niemniej – konstatuje autor – była, z całą pewnością, ze wszystkich prowincji najmniej biurokratyczną. Faktycznie, wystarczył kiedyś jeden etat, aby być sekretarzem, kierownikiem kancelarii, szefem archiwum i pełniącym obowiązki kwestora jednocześnie. Z drugiej strony, łączenie tych funkcji w jednym ręku, a zwłaszcza czynnego naukowca i polityka – jako pokazało doświadczenie z Leonem Cyfrowiczem – okazało się nie do końca trafione. Zwłaszcza w czasie nie tyle rozrostu administracji, co zwiększenia zadań i obowiązków tych urzędów, które miały odpowiadać za sprawne funkcjonowanie Uniwersytetu.

---

za niedostatecznym. Zob.: AUJ, KREP 38. Pozostałe dwa egzaminy rządowe zdał: egzamin historyczno-prawny – 29 IX 1897 r. (przerwany z powodu choroby kandydata), 5 X 1897 r. (nie stawił się z powodu odbywania służby wojskowej), 20 IV 1899 r.; egzamin sądowy – 14 XII 1901 r. oraz egzamin z nauk politycznych – 9 XII 1902 r. Zob.: M. Barcik, A. Cieślak, P. Gaszyński, D. Grodowska-Kulińska, U. Perkowska, P.M. Żukowski, *Corpus Studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850/51-1917/18*, t. III: O-Q, red. K. Stopka, Kraków 2011, s. 142.

⁸³ AUJ, S II 620, Teczka personalna W. Ottmanna.

Аннотация

Пжемыслав Марцин Жуковски

От профессора к чиновнику. Секретари Ягеллонского университета в Кракове во второй половине XIX и в начале XX века

Статья посвящена объяснению поста секретаря Ягеллонского университета от включения Кракова в австрийское государство в 1848 году по начало II мировой войны. Секретарь правда был подчинен прямо ректору, но поскольку тот менялся каждый год, то секретарь был ключевой фигурой. Кроме того секретарь был руководителем канцелярии университета, главным архивариусом и исполняющим обязанности квестора (главного бухгалтера). Автор представляет личности нескольких секретарей университета и характеризует их деятельность административную.

